

**Dailės vadovėlio rankraščio „Dailė 8“, parengto
Irenos Staknienės ir Rimos Tuinylaitės**

RECENZIJĄ

2010-11-30

Vilnius

Dailės vadovėlio rankraštis, (toliau – vadovėlis) „Dailė 8“ parengtas pagal „Šok vadovėlių projektą, prisilaikant šios serijos vadovėliams būdingos struktūros ir ženklų sistemos. Šios serijos vadovėlius vienijančią struktūrą sudaro Įvadas, probleminiai skyriai, iš kurių pirmasis skiriamas ankstesnėje klasėje įgytos patirties įtvirtinimui ir baigiamoji dalis - Mokymosi žingsniai – atmintinė mokinių savarankiškai veiklai.

Vadovėlio autorės yra atidžiai susipažinusios ir nuosekliai laikosi bendrųjų meninio ugdymo nuostatų, kurios apibrėžtos 2008 m. atnaujintose Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklų Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose, o taip pat atsižvelgia į reikalavimus šiuolaikinio mokyklinio vadovėlio rengimui. VIII klasei skirtas vadovėlis su VII klasės vadovėliu sudaro vieningą meninio ugdymo koncentrą, tęsia ir gilina V-VI klasių vadovėliuose išdėstytas meninio ugdymo problemas.

Vadovėlio autorių filosofinė nuostata – atskleisti ir padėti mokiniams suvokti pasaulio grožį ir darną, vertybių istorinę kaitą, žmogaus savijautą kintančiame pasaulyje ir gebėti šių globalinių problemų atspindį išvelgti savo gyvenamojoje aplinkoje. Šios išvalgos formuojamos per projektinę veiklą, kurią siūlo projektas „Gimtinė pro rasos lašą“, apjungiantis dailės ugdymo procesą su kitais „Šok“ serijos vadovėliais, skirtais VIII klasei.

Vadovėlio ugdymo turinio struktūrą sudaro trys veiklos sritys:

- meninė raiška;
- meno kūrybinių stebėjimas, interpretavimas ir vertinimas;
- meno svarbos socialiniame kultūriniame gyvenime supratimas ir vertinimas.

Pagrindinis vadovėlio didaktikos branduolys – tam tikra meninė problema. Iš viso numatytos 27 mokomosios problemos, kurios pagal kūrybinės raiškos sritis suskirstytos po penkias-šešias į 5 skyrius. Kiekvienas skyrius užbaigiamas aptartos medžiagos apibendrinimu ir įtvirtinimu skirsnyje „Patirtis ir naujos išvalgos“.

Probleminė meninės veiklos struktūra dalykiška, aiški, glausta, metodiškai motyvuota. Kiekvienai meninei problemai aptarti skiriamas vienas vadovėlio atvartas. Jį sudaro:

- pamokos tema (pavadinimas);
- „Šiandien“ – 2-3 tezėmis nusakomas meninės veiklos turinys, uždaviniai, reikalingos medžiagos ir įrankiai;
- teorinė medžiaga glaustai pateikiama keliomis pastraipomis pagal principą: seniau-dabar;
- iliustracijos – tai 3-4 meno kūrybinių reprodukcijos ar nuotraukos;
- „Pasidalykime mintimis“ – 4-5 klausimai, orientuoti vizualinės medžiagos tyrinėjimui, pamokoje iškeltų meninės raiškos uždavinių ir problemų išsiaiškinimui, konkretizavimui;
- „Užduotis“ – iš pamokos turinio ir tikslų išplaukiančios kūrybinės raiškos pasiūlos;
- „Žodynėlis“ – svarbi pagalba mokiniui dalyvaujant dailėtyrinėje analizėje, tinkamai naudojant sąvokas, kartu – tai nuoroda mokytojui, kokias sąvokas turėtų įvaldyti mokiniai, tyrinėdami vizualinę medžiagą.

Tokia mokomosios medžiagos struktūra pratina ir mokinių ir mokytoją nesiblaškyti, tikslingai veikti pamokoje, nuosekliai ugdyti dailės tyrinėjimo įgūdžius ir teikti idėjų mokinių kūrybinei raiškai.

Mokymuisi pateiktų dailės sričių ribos sąlygiškos, susisiekiiančios, integruotos. Meninės veiklos formos įvairios – nuo tradicinių iki šiuolaikinių: grafinė, spalvinė, erdvinė raiška, fotografavimas, montavimas, spausdinimas, konstravimas, modeliavimas ir kt. Pristatomos įvairios kompozicinės sistemos ir siūloma aiškintis jų panaudojimo būdus kūrybinėms idėjoms reikšti. Autorių pateikti teoriniai tekstai informatyvūs, atitinka programinius reikalavimus, apibrėžia pažinimo gaires, nukreipia į vizualinės medžiagos analizę, į meninės problemos nagrinėjimo aspektą, išplaukiantį iš keliamų meno pažinimo uždavinių. Pagrindinis dailės pažinimo krūvis tenka pokalbiams, diskusijoms, kurių kryptis pateikiama atvarto skyrelyje „Pasidalykime mintimis“. Pokalbio pradžioje dažniausiai siūloma išsižiūrėti ir aptarti vaizdą turinio ir raiškos aspektais, toliau vaizdas detalizuojamas, ieškoma prasmų – kodėl? Kam? Kūrinių mintį, prasmę padeda suvokti lyginimas ir pagaliau mėginama perprasti meninės išraiškos ypatumus, suvokti, kaip sukuriamos meninės vertybės. Pokalbiams pateikiamų klausimų formuluotės:

- aiškios, tikslios, išplaukiančios iš pamokos temų ir uždavinių;
- atitinka mokinių gebėjimus, padeda įtvirtinti naują informaciją ir ją pritaikyti tyrinėjant dailės kūrinius;
- padeda išvelgti kūriniuose meninės išraiškos ryšį su jų turiniu, sudėtingesni klausimai išskaidomi dalimis;
- skatina diskutuoti, išsakyti savo abejones, sampratas, vertybines nuostatas;
- įgalina ir skatina kūriniuose pastebėtas menines ypatybes atrasti savo gyvenamojoje aplinkoje;
- padeda suvokti meno kūrinių poveikį žmogui ir gyvenamajai aplinkai;
- moko tolerantiškai priimti kitų nuomonę;
- moko pajusti ir suprasti pasaulio įvairovę, grožio idealų kaitą;
- klausimuose glūdi skatinimas veikti, kurti, nes kūrybinės raiškos kelias aptartas, išsiaiškintas.

Labai svarbi vadovėlio dalis – iliustracijos. Jos parinktos atsakingai ir prasmingai, jų pagalba siekiama atskleisti nagrinėjamą meninę problemą, jos sprendimo galimybių įvairovę. Iliustracinę medžiagą sudaro dailės kūrinių reprodukcijos, nuotraukos, parinktos atsižvelgiant į nagrinėjamas temas ir raiškos problemas. Apie 80% vaizdinės medžiagos sudaro Lietuvos dailės ir paveldo pavyzdžiai, nes pagrindinis tyrinėjimo ir kūrybinių idėjų šaltinis – gimtinė. Tiek Lietuvos, tiek pasaulio dailės ir kultūros pavyzdžiai parinkti meniškai vertingi, patrauklūs, susiję su dailės pažinimo problema, svarbūs pamokinei veiklai. Skyrių pradžia iliustruojama nuotraukomis iš mokinių ugdomosios veiklos, kuri priartina vadovėlį prie realaus gyvenimo.

Parinkta vizualinė medžiaga:

- aprėpia įvairias gyvenimo sritis, įvairius laikotarpius, skirtingas kultūras, atskleidžia pasaulio ir kūrybos įvairovę, skirtingus grožio idealus, jų kaitą;
- aktyvina pokalbį, skatina diskusijas, teikia kūrybinių idėjų;
- plečia mokinių akiratį, moko pažinti meno ir gyvenimo vertybes;
- ugdo patriotinius jausmus, padeda pažinti gimtojo krašto kultūros unikalumą, meno kūrinių estetinę vertę;
- skatina tolerantiškai vertinti ir gerbti skirtingų tautų, kultūrų, etninių grupių, religijų, rasių, amžiaus grupių, lyties, specialiųjų poreikių žmonių kūrybą.

Kiekvienos meninės problemos tyrinėjamas baigiamas kūrybine užduotimi, kuri padeda mokiniams parodyti, kaip suprato medžiagą, kokių idėjų kilo. Užduotys susijusios su teorine ir iliustracine medžiaga, atitinka meninio ugdymo reikalavimus, apibrėžtus dailės Bendrosiose programose VII-VIII klasių koncentre.

Vadovėlio kūrybinės raiškos užduotys:

- padeda įtvirtinti ir plėtoti meninės išraiškos priemonių pažinimą, gebėjimus ir įgūdžius kurti įvairiais raiškos būdais, pažinti įvairias dailės technikas;
- siūlomos įvairios veiklos formos ir medžiagos, prieinamos įvairių gebėjimų, socialinės sanklodos mokiniams;
- suteikia galimybę reikštis įvairių gabumų vaikams, kurti pavieniui ar dirbti grupėse;
- moko mokytis, ieškoti ir rasti reikiamos informacijos vadovėlyje, internete;
- moko bendrauti ir bendradarbiauti organizuojant parodas, kuriant reklamą, skatina kreiptis pagalbos į kitų dalykų mokytojus;
- moko kritiškai vertinti masinių informacijos priemonių skleidžiamas pseudovertybes, skirti informaciją nuo komercinės reklamos;
- svarbiausia: moko pažinti, globoti, saugoti gimtojo krašto vertybes ir savo kūrybines galias pritaikyti socialinėje kultūrinėje aplinkoje.

Apžvelgus vadovėlio ugdymo turinio ir siūlomos veiklos didaktinę struktūrą, ryškėja autorių aukšta pedagoginė nuovoka, profesionalumas ir praktinės veiklos patirtis. Ne viena mokykla Lietuvoje jau dirba pagal šių autorių parengtus vadovėlius jaunesnėms klasėms. Tačiau šis, VIII klasei skirtas vadovėlis atneša mokykloms – mokiniams ir mokytojams (ir vadovams) naują žinią: šiuolaikišką, aktyvų, integralų mokinio ugdymo kelią ir mokymąsi, kaip vientisą, nuoseklų, planingą procesą ir kūrybišką projektinę veiklą. Projektas „Gimtinė pro rasos lašą“ atitinka paauglio psichines ir psichologines galias ir dabarties Lietuvos egzistencines reikmes, verčiančias atsigręžti į savo gimtinę, mokančias jauną žmogų per ją pažvelgti į pasaulį, skatinančias šalia savęs pamatyti ir atpažinti pasaulines vertybes. Projekto „Gimtinė pro rasos lašą“ veikla ir užduotys plėtoja mokinių meninę, kultūrinę kompetenciją, ugdo pilietinę ir patriotinę dvasią. Dvasinis, estetiškas, pilietinis ir patriotinis jaunų žmonių ugdymas yra šiandienos gyvybiška būtinybė. Vadovėlyje pateiktas projektas pakankamai savarankiškas, tuo pačiu jis skatina organizuoti integruotą mokinių veiklą, teikia minčių, kaip mokykloje galima būtų derinti kelių mokomųjų dalykų ugdymo turinį ir prasmingai bendradarbiauti tiek mokytojams, tiek mokiniams. Mokyklose, kuriose ir kiti dalykai dėstomi pagal „Šok“ serijos vadovėlius, atras daugiau siūlymų dalykų integracijai per šios serijos vadovėlius vienijantį ilgalaikį projektą „Gimtinė pro rasos lašą“.

Projektinė veikla nėra naujovė mokyklose. Naujovė – skatinimas suderinti kelių dalykų ugdymo turinį, nukreipti jį kūrybinei veiklai gyvenamojoje aplinkoje ir iš jos gauti grįžtamąjį ryšį. Šios veiklos tikslas – mokyklines žinias ir patirtį paversti gyvenimo pažinimu, mokytis vertinti ir puoselėti tai, kas sukurta ir išsaugota amžių tėkmėje, suvokti savastį – kas esame, kur einame, kur mūsų vieta, kuo įdomūs esame pasauliui? Tokios ugdymo gairės šiandien yra ypatingai aktuali būtinybė, kuriai autorės pateikia realų sprendimo būdą.

Projektinis mokymas(is) – iššūkis mokyklai, reikalaujantis visų susitelkimo, kuriam pedagogus kviečia „Šok“ serijos vadovėliai.

Integruotos, vientisos veiklos pasiūlas matau užkoduotas kiekviename vadovėlio skyriuje. Skyriai „Kasdien su daile“, „Vaizdai ir tekstai“, „Laiko ženklai dailėje“, „Tikrovės vaizdai ir jų iliuzijos“ – juose ryški vidinė integracija, leidžianti kai kurių skyrių problematiką išsiaiškinti per vieną kūrybinę užduotį, per mažesnės apimties projektą. Atsiranda galimybė su vadovėlio medžiaga dirbti ne iš eilės, jungti, susieti temas, integruoti kūrybinę veiklą su giminingų dalykų mokytojais, organizuoti veiklą projektų metodu. Vadovėlis atveria erdvę pedagogo kūrybinei veiklai. Planingumas ir sistemingumas neprieštarauja mokinių kūrybos laisvei.

Jau pirmieji vadovėlio puslapiai suformuluoja mokiniams kūrybinės veiklos idėją – tobulinti savo kūrybinį procesą. Viena pirmųjų pamokų – „Meninės idėjos ir kūrybiniai atradimai“ skirta lietuvių tautos genijui M. K. Čiurlioniui ir jo kūrybai. Šioje pamokoje sudėti prasminiai akcentai: dailė, muzika, gimtinė, pasaulis – tai tarsi kamertonas visai projektinei veiklai, visų metų darbui.

Patrauklių, prasmingų temų rasime ir kituose skyriuose, ypač analizuojant knygos meno istoriją atliekant šio skyriaus kūrybines užduotis.

Vadovėlio autorės, siūlydamos dailės ugdymą vykdyti kaip projektinę veiklą, labai atsakingai ir didaktiškai parengė visą vadovėlio medžiagą, sudarė tokios veiklos struktūrą, pateikė papildomą informacinę mokomąją medžiagą:

- projektinės veiklos detalių planą;
- kompetencijų aplanko kaupimo ir pristatymo planą;
- vietovės žemėlapių-paveikslo parengimo planą;
- dailės kūrinių analizės ir vertinimo planą.

Tokia papildoma medžiaga aktuali ne tik VIII klasėje. Šiomis atmintinėmis mokiniai gali naudotis ir kitų dalykų pamokose per visą mokymosi laiką vidurinėje mokykloje.

Vadovėlio pabaigoje randame pagrindinių istorinių dailės ir meno stilių laiko juostą, dailės žodynėlį bei svarbiausių sąvokų rodyklę. Visa tai yra rimta pagalba mokiniui vedant jį dailės tyrinėjimo keliu.

Dailės tyrinėjimui vadovėlyje suteiktas reikiamas statusas. Vadovėlis tarnauja kaip informacijos šaltinis, leidžia pasitikrinti, reflektuoti patirtį, per kartojimą įtvirtinti žinias ir suvokimą skatina savarankiškai ieškoti, kurti, stebėti savo kūrybos žingsnius, moko kurti ir mokytis.

Apibendrinama vadovėlio turinį, mažiau apie jį trejopai:

- tai skatinimas žengti rimtą žingsnį į sistemingą meninę veiklą ateityje, matyti save gyvenantį kultūrinės veiklos perspektyvoje;
- tai patrauklus, spalvingas, jaukus ir įdomus draugas kasdieniame mokyklos gyvenime;
- tai paskata mokytojui kūrybingai pažvelgti į Bendrųjų programų uždavinių įgyvendinimą.

Autorės atliko didžiulį darbą – talentingai ir jautriai parengė vadovėlį, skirtą paauglio estetinei raidai, atitinkantį šiuolaikinės pedagogikos principus. Vadovėlio turinys užtikrina meninio ugdymo ryšį su bendrųjų kompetencijų ugdymo uždaviniais bei vidinių asmenybės galių puoselėjimu.

Dailės vadovėlis VIII klasei atitinka pagrindinius vadovėlio turiniui keliamus reikalavimus pagal Mokyklų aprūpinimo bendrojo lavinimo dalykų vadovėliais ir mokymo priemonėmis tvarkos aprašo 5 punktą (Žin. 20096 Nr. 61-2450)

Vadovėlio „Dailė 8“ rankraštį vertinu teigiamai ir siūlau išleisti.

Recenzavo

dailės mokytoja ekspertė Ona Danutė Jedzinskienė

2010-11-30